

3. Громик Ірина. Увага! Новинка! «Маски Діани Стогодюк» Володимира Даниленка, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1085250462282475&id=447738402700354
4. Сердюк Володимир. Жінка зі снів у романі Володимира Даниленка «Маски Діани Стогодюк», *Newssky.com.ua*.
5. Чернюк Сніжана. Чоловічий токсикоз у новому романі Володимира Даниленка «Маски Діани Стогодюк», <http://ukrainka.org.ua/art>
6. Вербицька Інна. Володимир Даниленко і його мистецтво розповідних форм, <http://hvilya.com/news/culture/volodymyr-danylenko-i-jogo-mystetstvo-rozpozvidnyh-form.html>
7. Шнайдер В. Письменник, що сказав жорстоку правду. *Кур'єр Кривбасу*. 2005. №10. С. 184–187.
8. Ваксберг А.И. Лиля Брик. Жизнь и судьба. Москва : Олимп, 1999. 446 с.
9. Даниленко В. Маски Діани Стогодюк. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 256 с.
10. Ромас Людмила. Гра в романі Володимира Даниленка «Маски Діани Стогодюк», <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2021/10/26/184932.html>

УДК 82-31: 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.2.43>

РАННЯ ТВОРЧИСТЬ ОЛЕКСИ ІЗАРСЬКОГО: СТАНОВЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ (на матеріалі повісті «Ранок»)

OLEKSA IZARS'KYI'S EARLY WORK: INDIVIDUAL STYLE CREATION (on the material of narrative “Ranok”)

Руднянин О.І.,

*orcid.org/0000-0002-4456-5543**кандидат філологічних наук,**асистент кафедри іноземних мов**Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

У статті на матеріалі повісті «Ранок», першого твору сімейної хроніки, українського письменника-емігранта Олекси Ізарського досліджено становлення індивідуального стилю митця. Художній задум Олекси Ізарського написати хроніку української родини Лисенків було втілено завдяки обранню особливої романної форми – сімейного роману. Романи та повісті Олекси Ізарського не отримали авторської загальної назви, хоча в документалістиці письменника є свідчення про його задум назвати сімейний роман-хроніку «Дім і чужина». Така назва демонструвала розщепленість, дуалізм внутрішнього світу головного героя, породжений, в свою чергу, авторським світовідчуттям.

Першим твором сімейної хроніки про родину Лисенків стала повість «Ранок», в якій прозаїк засвідчив оригінальну творчу манеру письма. Твір був імпульсом до народження ідеї про серію книг, об'єднаних долею одного героя, історії однієї сім'ї. Уся подієвість повісті обертається навколо концепту «дім» як одного з базових онтологічних концептів. У повісті Олекси Ізарського цей концепт взаємодіє із дитячими візіями, а отже, з концептом «дитинство», набуваючи різних семантичних відтінків (затишок, сон, тепле молоко, молодший брат Льока, казка, фантазія). Художнє втілення локусу дому в повісті найчастіше відбувається двома шляхами: через персоніфікацію та метонімію. Зростання та дорослішання Віктора – це постійне віддалення від рідного дому. Концепт дому тісно пов'язаний з архетипами роду, мами та батька як найдавнішими і найстійкішими архетипами універсальної картини світу. Образ матері в повісті – статичний, однаково позитивний, тоді як образ батька – динамічний, іноді навіть суперечливий. У художньому втіленні цих образів переважає то ескізність, то деталізація.

Домінантною рисою ідіостилу письменника стала персоніфікація предметів та явищ, а особливістю образу Віктора в сімейному романі про родину Лисенків стало те, що це тип нового інтелігента, інтелектуала, перед яким тільки відкривається життя. Для читача цінним є дослідження його світу дитинства, що еволюціонує з кожним днем. Цей світ сконструйовано із таких дихотомій: перемога – невдача, казка – буденність, безпорадність – здатність діяти, зрештою, життя – смерть.

Ключові слова: творчість, ідіостиль, сімейний роман, повість, хроніка, концепт «дім», персоніфікація, архетип.

The article investigates the establishment of individual style in writing of the Ukrainian writer-emigrant Oleksa Izars'kyi on the basis of his narrative “Ranok” (“Morning”), the first work of his family chronical. Oleksa Izars'kyi's artistic idea to write a chronical about the Ukrainian Lysenko's family was realized through the choice of a special novel form – a family novel. Oleksa Izars'kyi's novels and narratives did not receive the author's common title, although in the writer's documentary there is an evidence of his idea to call the family novel-chronical “Dim i Chuzhyina” (“Home and Strange Land”). This title demonstrated the split, the dualism of the protagonist's inner world, in turn, caused by the author's sensation of the world.

The first work of the chronical about the Lysenko's family became the narrative "Ranok" ("Morning"), in which the prosaist certified the original manner of writing. His first creation was an impulse to the birth of the idea about a series of books, united by the fate of one hero, the story of one family. The whole plot of the narrative revolves around the concept of "home" as one of the basic ontological concepts. This concept interacts with child's visions, and therefore with the concept of "childhood", acquiring different semantic shades (cosiness, sleep, warm milk, younger brother Lioka, fairy tale, fantasy). The artistic embodiment of the locus of home in the narrative often occurs in two ways: through personification and metonymy. Victor's growth and maturation is a constant estrangement from native home. The concept of "home" is closely connected with family archetypes, mother and father, as the oldest and the most stable archetypes of the universal picture. Mother's image in the narrative is static, equally positive, while father's image is dynamic, sometimes even contradictory. In the artistic embodiment of these images prevail sketchiness and detailing.

The dominant feature of the writer's idiosyncrasy became the personification of objects and phenomena. The peculiarity of Victor's image in the Lysenko's family novel became the fact that he was the type of a new intelligent and intellectual person, before whom life only opens up. It is valuable for the reader to study Victor's world of childhood, which is evolving with each passing day. This world is constructed out of the following dichotomies: victory – failure, fairy tale – everyday life, helplessness – the ability to act, finally, life – death.

Key words: works, idiosyncrasy, family novel, narrative, chronicle, concept of "home", personification, archetype.

Постановка проблеми. Олекса Ізарський – маловідомий в Україні літературознавець, перекладач, письменник-романіст української діаспори, творчість якого лише повертається до пересічного читача і до вчених-літературознавців. Особливого значення набуває дослідження становлення індивідуального стилю українського письменника-емігранта, яке відбулося ще в його ранній творчості. У житті української еміграції спочатку в Німеччині, а згодом у США його постать посіла чільне місце в плеяді талановитих письменників покоління Другої світової війни, що не залишилося осторонь епохального творення й духовного піднесення української літератури поза межами батьківщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першим твором сімейної хроніки про родину Лисенків стала повість «Ранок», тому цей твір – важливе белетристичне джерело для дослідження процесу становлення авторського стилю та формування світогляду художника слова. Автор також приділяв повісті особливу увагу, про що свідчать щоденникові записи, в яких він скрупульозно розглядає листи своїх епістолярних співрозмовників із щонайменшими відгукми чи згадками про цей твір. Повість стала початком реалізації ідеї написати сімейний роман під загальною назвою «Дім і чужина».

Повість «Ранок» була предметом досліджень лише в поодиноких наукових студіях. Так, першою рецензією на твір відгукнулася діаспорна дослідниця А.-Г. Горбач, яка в рецензії до часопису «Сучасність» (1964) назвала його «поетичною повістю про дитинство» і без перебільшень зарахувала до найкращих творів нашої літератури останніх років. На думку вченої, авторові вдалося майстерно відтворити чарівний світ дитинства свого малого героя Віктора, що виростає в інтелігентській родині священничого походження на Полтавщині [2, с. 116]. Позитивно відгукнувся

про повість також І. Кошелівець, назвавши її в одному з листів до Ізарського безпрецедентною річчю в нашому письменстві і відзначаючи оригінальну манеру та стиль письма в руслі «пруст'янської прози». А критик В. Радзикович, як свідчить щоденниковий запис від 22 березня 1964 року, назвав твір психологічним романом, акцентуючи в такий спосіб саме на психологічному принципі відтворення дійсності [3, с. 56]. Представниця еміграційної літератури Віра Вовк в одному з листів до письменника висловила дуалістичну позицію щодо повісті «Ранок»: з одного боку відзначила ліричність пасажів та багатство мови прозопису, а з іншого – помітила певні слабкі сторони повісті: непрозорість натяків, автобіографічність, повторення [3].

Критичні зауваги щодо повісті висловив Ю. Лавріненко, презентуючи її читачам у журналі «Листи до приятелів». Критик відзначив бездоганну оповідну манеру, але слабкою стороною назвав той факт, що ця бездоганність іноді переростає в монотонність. З цією думкою можна, звісно, дискутувати, адже письменник творив інтелектуальну прозу споглядання із безфабульним сюжетом, де головною мізансценою розвитку подій є душа головного героя, його пізнання світу, фантазії та перші відкриття.

Літературознавець С. Луцій розглядала повість «Ранок» в контексті дослідження всієї родинної хроніки Олекси Ізарського. Крім того, дослідниця виокремила окремі риси письменницького ідіостилу: «Попри ґрунтовне вивчення творів зарубіжних та вітчизняних митців, Олекса Ізарський торував свій шлях у прозі. Він намагався виробити власний стиль письма, активно залучаючи засоби модерністської літератури, а то й постмодерністської (інтертекстуальність, алюзії, цитування)» [5, с. 94]. Автор передмови до повісті А. Анненкова відзначала автобіографізм повісті, наголошувала на глибокому психоло-

гізмі відтворення образів, поставивши твір в один ряд з «Пробудженням» із «Саги про Форсайтів» Дж. Голсуорсі, де семирічний хлопчик відкриває красу навколишнього світу, а соціум формує його як інтелігента, аристократа духу. Сам Олекса Ізарський наголошував на зв'язку із французькою літературною традицією, а зв'язок із українським романом-хронікою взагалі відкидав («я не маю літературних родичів на Україні», – писав він в одному з листів) [1, с. 6].

Постановка завдання. Досліджувана повість, попри поодинокі критичні відгуки чи просто листові зауваги, досі не стала об'єктом ґрунтовного літературознавчого дослідження, тому завдання цієї розвідки – це здійснити детальний аналіз концептосфери повісті Олекси Ізарського «Ранок», зокрема окреслити семантичні поля концепту «дім», архетипів матері і батька, що презентують світобачення письменника, охарактеризувати особливості ідіостилю і творчої манери прозаїка.

Виклад основного матеріалу. Уся подієвість повісті «Ранок» обертається навколо концепту «дім». Це один із базових онтологічних концептів, часто невіддільний від архетипу матері, батька, роду. У повісті Олекси Ізарського цей концепт взаємодіє із дитячими візіями, а отже, концептом «дитинство». Досить часто повернення додому тлумачиться як повернення до матері. Дім – це своєрідний простір для втілення ідеї сімейної єдності, тому він часто втілюється в образі родинного вогнища як символу духовної та матеріальної фемінно-маскулінної єдності.

Концепт дому в повісті Олекси Ізарського набуває різних семантичних відтінків: затишок, сон, тепле молоко, молодший брат Льока, казка, фантазія. В уяві малого Віктора дім персоніфіковано. Він оживає від подиху вітру, на його білих стінах танцюють тіні, він прокидається і засинає, як людина, однак має свій особливий біоритм: вдень дім засинає від сонячних променів, а вночі оживає: «Від сонця Вітин дім, здається, засинає, щулиється і збирається мов верблюд, скласти під себе ноги, заплющити очі й лягти в сутінь напіввирубаного в революцію парку...» [4, с. 15].

Метаморфози з домом відбуваються часто під впливом розпаленої печі, вогню. У сприйнятті Віктора піч надає його дому «душі», вдихає життя, нагадуючи Везувій. Зі спостереження над вогнем в хлопчика розвивається здатність розглядати найменші деталі, він стає допитливим обсерватором дійсності: «Віктор любив у таке сизе надвечір'я сидіти на ослінчику і заглядати в пашу палаючої груби. Його обличчя, по-старечому закладене між долонями обпертих на коліна рук,

рожевіло, а чоло пітніло. Льока стояв біля багаття і спокійно спостерігав хижу, жорстоку красу вогню. Червона тінь спалахів заглядала хлопчикам в лиця і лизькала їхні щоки й носи, їхні плечі, ноги і взуття» [4, с. 66]. Вогонь уявляється дитині з червоними чи помаранчевими косами і синіми зубчиками. Розжарена піч, полум'я – це ті деталі, що надають концепту «дім» загадковості, таємничості, затишку і родинного тепла.

Концепт «дому» також розкривається через семантичне поле «чужий». Наприклад, гостюючи з мамою у мадам Долі, наш герой робить спостереження за інтер'єром її дому, наповнюючи кожную деталь негативною конотацією: «Самановий дім хваленої мадам Доля зовсім не подобається Віті. Ні мазаний, ні білений! Не дороблений! На ганкові глина, на порозі. А сад навкруги – на сад не схожий» [4, с. 53]. Іноді хатня метушня втомлює малого Віктора, і концепт дому доповнюється асоціатом «дім-міраж», «дім-мрія».

Унікальною рисою малого Віктора стає здатність до перевтілення і любов до самотності. Це одна із ознак автобіографічності цього образу, адже письменник також полюбляв усамітнюватись, особливо за читанням чи веденням щоденника. Олексі Ізарському не вдалося створити власної родини, тому, по суті, після смерті матері був приречений на самотність. Прикладом для наслідування Віктор обирає образ Т. Шевченка: «Віктора найбільше вабив Шевченко. Опинившись у хаті на самоті, він раптом «по-шевченківському» всідався на канапу, гнувся наче під важезним баранячим кожухом і такою ж кудлатою шапкою. Для більшої подібності трохи надував щоки і довго дивився сумними очима на підлогу під вікном» [4, с. 45]. Ці рядки можна вважати як перші дитячі спроби переживання національного міфу. Будучи добре обізнаним зі світовою та українською історією, малий Віктор часто імітує бої або ж перевтілюється в історичні постаті. Таке «вростання в образ» знову ж завжди відбувається на самоті і не потребує публіки. Так, в одному епізоді хлопчик зображує гетьмана Сагайдачного, що скаче на коні попереду каскаду свого війська. Іноді таке перевтілення доходить навіть до рівня катарсису: малий Віктор настільки глибоко «вживається» в роль, що, наприклад, після протяжного співу історичної пісні «Ой Морозе, Морозенку» обличчя дитини заливають щирі сльози.

Трансцендентальний світ Віктора Лисенка розщеплювався на два «я». Віктор ніби виходив за межі власного тіла, спостерігаючи за собою з боку. Такий вихід за межі власного «я» відбувався лише в сакральному місці – в храмі, але цей

храм був також уявним, викликаним спогляданням домашнього вогнища: «Заглядаючи в розпечені до червоного дверцята груби, він бачив перед собою поля палаючих свічок, мерехт стародавніх ікон і попелясті платки богомольних бабів. Себе бачив у церкві – поруч баби Тарасенчихи, а згодом помічав другого Вітю. Наче переселявся в нього» [4, с. 56]. Художнє втілення локусу дому в повісті найчастіше відбувається двома шляхами: через персоніфікацію («дім завмер» «дім стогне», «дім засинає») та метонімію («поволі дім від хвороби вичухувався» – йдеться про час, коли вся родина Віктора перехворіла на скарлатину).

Невід’ємним атрибутом концепту «дім» є образ родини: мама і батько Віктора, бабуся, молодший брат, якого він по-дитячому називає Льюкою, і навіть собака. Особливої інтимності дитячому світові малого Віктора надає саме дружба із собакою: «Він гладить свою собаку, що роки вже сидить на ланцюгові під ганком та стереже дім, тисне її голову собі до грудей. Дворняга жалібно скавучить від радості, переступаючи з лапи на лапу, стиха погавкує, крутить хвостом, підтанцює» [4, с. 15]. Наприкінці твору, коли родина змушена переїхати до Полтави, покинувши рідний дім, батько віддає собак. Прощання із трьома улюбленими: Розою, Лойдом і Джеком, прощання з рідним домом можна вважати кульмінацією цієї повісті: «Віктор був ладен на віки залишитися жити в Сонгороді. – Так боліла душа, що від ранку до ночі в домі одні речі пакувалися на Полтаву, а інші щодня пускалися на вітер – розпродувалися і роздавалися сусідам» [4, с. 158]. А далі Віктор сумно і стримано обіцяє батькові, що вже не плаче за Сонгородом і радо поїде до Полтави. Він хотів ще додати слово «назавжди», але пропустив його, щоб випадково не заплакати. Рідне місто для головного героя залишилося світлим спогадом, сном, «ранком» його подальшого життя. Більше того, саме з образом рідного дому і рідного міста Сонгорода, на нашу думку, пов’язаний епіграф до повісті – слова Тараса Шевченка: «Неначе цвяшок в серце вбитий». Цим цвяшком в серці, як можна здогадуватись, став для Віктора Лисенка локус рідного дому і міста Сонгорода.

У повісті використано психологічний паралелізм, коли подієвість дитячих років Віктора зображено на фоні засніжених зим. Близна снігу передає чистоту душі дитини, незайманість його дитячого світу. І саме в такі морозні дні в хлопчика загострюється відчуття теплоти родинного дому: «Зима – пора дивних ранків над білим цвітом дерев і кущів, парканів і дахів... Це пора марної люті хуг безпросвітними добами і родин-

ного затишку, коротких днів і неквапливих вечорів та ночей. Яка бувальщина і сум, і раювання, набридливо навідувалися ночами до заметеного під вікна снігом будинку, під білою шапкою-горою» [4, с. 66].

Бурхлива уява дитини під впливом почутої розповіді про наближення комети малює апокаліптичні картини. Найбільш боляче хлопцеві змиритися з думкою, що в разі кінця світу «йому в такому разі вже не бути таким, як тато: великим, дорослим, значним». [4, с. 19]. Незвичної метафоричності набувають картини нічних страхів малого Віктора: «У вікні спальні блискавично виринає патлата ніч. Ялина в зеленому хітоні встромляє в шиби свої вкриті лускою руки. Хлопець натягає ковдру на голову, потім залазить під подушку – обличчям до простирадла, простягає руки й міцно охоплює долонями й пальцями краї матраца» [4, с. 20].

Зростання та дорослішання Віктора – це постійне віддалення від рідного дому. Відтак концепт «дім» вступає в асоціативні зв’язки із локусом школи, тобто школа стає для малого Віктора другим домом. Психологічно тонко автор зображує цей перехід дитини з домашнього, наївно-казкового світу до світу соціуму – школи: «Вікторові ввижається, що він запізнився до школи. На мить з’являється навіть думка, що взагалі не треба було спати цієї ночі... Віктор дуже поспішав, проте глянув на дім і прислухався: палахкотіли шибки вікон, ледь ворушили вухами зграї сонячних зайчиків на білій стіні хати» [4, с. 116]. Перехід від одного життєвого простору (рідного дому) до іншого (школи) розбухував уяву, і хлопцеві не вдавалося контролювати свої емоції («Часто схвилюваний, інколи захоплений і школою, і поверненням додому, Віктор, так виходило саме собою, починав будити зі сплячки все живе, бігати з хати до хати, пестити kota і псів, голосно розповідати про школу і сміятися, а нарешті хапав брата за руку й вилітав на подвір’я, в сад... Час ставав гранчастим, а просторе довкола дому здалося хлопчикові нараз безмежним. Тепер траплялося, що Вітя, як у забутті, нісся від дверей хати через садок, на толоку, в степ до цілковитого безсилля») [4, с. 124].

У повісті «Ранок» дім тісно пов’язаний із життям самої людини, а залишення дому призводить до руйнування всієї родини чи смерті когось із її членів. Наприклад, смерть бабусі Олени (батькової матері) малий Віктор детермінує саме руйнуванням її старого дому: «Бабуся не дожила до першої зими в новій хаті. Не дарма вона злякалася, як зруйнували стару. Глиняна пляма, як над свіжою могилою, лишилася над парканом» [4, с. 105].

Концепт дому тісно пов'язаний з архетипами роду, мами та батька як найдавнішими і найстійкішими архетипами універсальної картини світу. Образи батьків Віктора автобіографічні. Про тісний зв'язок письменника із родиною дізнаємося з його листів і щоденникових записів. Так, у листі до Д. Нитченка 20.10.75 читаємо сентиментальні спогади про батька: «А мій батько похований у Німеччині. Саме сьогодні одна моя приятелька, що постійно живе в Дюсельдорфі, надіслала з того баварського містечка гілочку сосни та кілька шишок... Така несподіванка!» [6, с. 31]. А вже в листі від 5.02.88 про смерть батька сказано в деталях і навіть підкреслено автобіографічність образу батька Віктора в романі «Літо над озером»: «Ви питаєте про мого батька, його смерть. – Він помер 11-го серпня 1945 року. Саме по закінченню війни. Серце його прихватило ще в Полтаві, як у нас стояли німці. В місті не було навіть доброго лікаря, щоб йому допомогти. Власне, був і наш родинний лікар з давніх часів, але, глибокий старець уже сам занедужав на тиф. І вижив між іншим. А тут евакуація, втікання. Тяжка робота в Шлезьку, а потім під Ляйпцігом, під Мюнхеном. Він ледве спиньчався. Бавер, у котрого він і мама працювали примусив батька підняти й віднести куди треба мішок з картоплею. Це був початок його кінця. А тут прийшли американці. Я з батьком влаштувався в американському ресторані на працю: мили посуд і т. д. І от на роботі батька схопив справжній «сіжер», як кажуть англійці. Серцевий напад. Мені допомогли відвести батька, кварталів два-три, до американського лікаря (лікарні). Але той відмовився лікувати батька, відіслав до німця, німецької лікареньки, де в той час не було ліків, нічого, крім валеріанових капель... отак тато й помер без лікарської допомоги. Без ліків. Його смерть описана в мене в «Літі над озером», може, пам'ятаєте» [6, с. 82].

Образ матері в повісті – статичний, однаково позитивний, тоді як образ батька – динамічний, іноді навіть суперечливий. У художньому втіленні цих образів переважає то ескізність, то деталізація. Мама Віктора виступає надійним захистом від усіх життєвих невдач: це образ-талісман, деталізований то в мікрообразі маминої руки («Найголовніше в житті, щоб мамина рукавичка міцно тримала Вітю за руку. Усе інше приходить саме собою» [4, с. 51]), то в амбівалентному (казковому і буденному водночас) втіленні мами як недосяжної мрії («За весь час розлуки Вікторові не вдавалося уявити звичайну і буденну маму перед собою – тонку й легку жінку, її сніжно-білі мережані або з темного турецького матеріалу

ловко викроєні блузи, її квапливу ходу, кістляві плечі й на дев'ять замків замкнені губи, звичайно щось невдоволено розважаючи сірі очі, напівзавішане, як вікно, обличчя») [4, с. 28].

Образ батька, на відміну від статичного, лінійного образу матері, зітканий із протиріч. Малий Віктор відчуває то духовне зближення, то глибоку прірву між ними. Часто хлопець через брак батьківської уваги сприймає себе тінню, що тиняється між подвір'ям і хатою. В такі хвилини і мама ставала йому чужою, а тато навіть страшним, малим героєм опанувало почуття злости і жорстокості, а життя нагадувало «пожарище» («Тато рано прийшов з роботи. Такий як завжди, а разом з тим – далекий. Хоч був він у доброму настрої, звертав на хлопчика мало уваги, дуже мало... І думав тато не про Віктора, – про щось своє і, видно, присмне... До Віктора йому було ніякісінького діла» [4, с. 25]). З дітьми батько говорив тільки, як із дорослими, а від Віктора вимагав «солідності». Час від часу між батьком і сином наставали періоди духовного зближення і порозуміння. Таким «містком» були батькові оповіді про його дитинство, родичів та знайомих («розповіді батькові обіцяли й Віті життя дуже цікавим, навіть захоплююче та змістовне» [4, с. 44]). Зближення відбувалося і після коротких розлук. Олекса Ізарський в деталях змальовує зустріч малого Віктора із батьком на пероні вокзалу: «У Сонгороді зі східців вагона Віктора вихопили татові руки. Тато міцно-наміцно, наче хотів стерти з обличчя Вітиного носа і вуха, притиснув хлопчика до грудей й поставив на освітлений ліхтарями перон» [4, с. 93].

Важливим етапом дорослішання Віктора було усвідомлення себе частиною великого роду. Першим його відкриттям стало родинне прізвище Лисенко. Із розмови з батьком він дізнається, що прізвище це «розповсюджене і нагадує про якусь або чинось лисину» [4, с. 31]. Однак дуже швидко після усвідомлення своєї приналежності до роду Лисенків малий Віктор відчуває початок розпаду великої родини, асоціюючи її зі старомодним потопаючим кораблем: «Початком кінця родини став від'їзд «дівчат», маминих сестер з дому. Назавжди. За два тижні до смерті «діди», вони першими залишили потопаючий старомодний корабель» [4, с. 41]. А далі на родину посипалися нові випробування та переживання: хвороба Льоки, розлука з мамою і братом, від'їзд Дуньки. Родинна єдність часто руйнувалася через дитячий егоїзм Віктора, через почуття ревності до молодшого брата і батька. Ось як автор описує зустріч хлопця з мамою та Льокою після їхнього повернення

з лікарні: «Мама і тато з Льокою. А Віктор наче на боляче далекому вершкові цього уявного трикутника... Мама обіймає за шию і цілує тата. Раптом на неї з розгону кидається Віктор. У нього пече в горлі, а очі й обличчя уже в сльозах» [4, с. 30].

На думку А.-Г. Горбач, при відтворюванні переживань та внутрішнього і зовнішнього світу свого героя автор не пішов утертими слідами конвенційної прози, в якій дія розвивається хронологічно; він застосував модерні композиційні й стилістичні засоби, що полягають головне у вживанні різних часових площин розповіді, пов'язаних між собою асоціацією думок. Ці композиційно-стилістичні засоби були введені свого часу в літературу французьким письменником М. Прустом, у його «шуканні втраченого часу» і мали великий вплив на розвиток модерної повісті і роману світової літератури [2, с. 116-117].

Висновки. Здійснивши концептологічний та поетикальний аналіз повісті Олекси Ізарського «Ранок», можна відзначити, що цьому творові

належить особлива роль, адже саме з нього розпочався творчий шлях автора в царині художнього слова, а українська еміграційна критика «сколихнулась» відгуками про народження нового майстра психологічної інтелектуальної прози, майстра художньої деталі, письменника-новатора та письменника-експериментатора. Головну роль в онтологічній системі координат Олекси Ізарського відіграє концепт «дім», архетипи матері і батька. У повісті «Ранок» відбулось становлення ідіостилю письменника та формування його власної картини світу, адже ця повість – перший твір хроніки про українську родину Лисенків. Домінантною рисою ідіостилю письменника стала персоніфікація предметів та явищ, яку ми розцінюємо як спосіб конструювання світу дитинства головного героя Віктора. Це дозволило зрілому авторові передати рецепцію загальної картини світу малого Віктора крізь призму дитячого світосприйняття й раннього усвідомлення себе частиною великого роду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анненкова А. Високий дух, вмережаний у слово. *Ізарський Олекса. Ранок: повість*. Полтава : Дивосвіт, 2012. Вд. 2-е. С. 3–10.
2. Горбач А.-Г. Поетична повість про дитинство на Україні. *Сучасність*. Мюнхен, 1964. Ч. 9 (45). С. 116–117.
3. Ізарський О. «Висмики» з щоденників. 1940–1980-ті роки. Полтава : Динамік, 2006. 392 с.
4. Ізарський О. Ранок: повість. Полтава : Дивосвіт. 2012. Вид. 2-е. 140 с.
5. Луцій С. Родинна хроніка Олекси Ізарського. *Слово і час*. 2017. № 11. С. 89–94.
6. Нитченко Д. Олекса Ізарський. *Листи письменників*. Зб. 5. Мельборн; Ніжин, 2001. С. 12–107.

УДК 821. 161. 2. 09 Гоголь
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.2.44>

ОБРАЗ ЧАКЛУНА В «СТРАШНІЙ ПОМСТІ» М. ГОГОЛЯ: ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

THE IMAGE OF THE WIZARD IN M. GOGOL'S «TERRIBLE VENGEANCE»: FEATURES OF THE AUTHOR'S INTERPRETATION

Терехова І.О.,
orcid.org/0000000256305175
кандидат філологічних наук,
докторант кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси
Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті висвітлено специфіку гоголівської інтерпретації інфернального образу чаклуна.

Об'єктом дослідження є повість М. Гоголя «Страшна помста», що увійшла до збірки «Вечори на хуторі біля Диканьки» (1831–1832). Тут порушено концептуально важливі проблеми сьогодення, зокрема злочин і покарання, гріховність і праведність, добро і зло.

У статті використано такі методи дослідження: структурний, аналітичний, системний, типологічний.

«Страшна помста» М. Гоголя, що містить в собі ознаки готичного роману, є оригінальним і новаторським твором в українській літературі XIX століття. Повість викликає інтерес з огляду порушеної проблематики, сюжету та образної системи. Особливої уваги заслуговує головний герой – інфернальний образ чаклуна, зображений як грішник, якого ще не бачило людство.